

S. Turcsányi Ildikó: Arany János és a Békési Dalárda

Mint azt bizonyára minden lakóhelyét szerető békési tudja, Arany János, a nagy költő – ma már tudjuk – több ízben is járt Békésen. A Toldi írója, Petőfi Sándor barátja jó ismerős-ként ilyenkor Hajnal Ábel református esperesnél vendégeskedett. **160** évvel ezelőtti, első - 1851 évi - látogatásának emlékét tábla őrzi a református paplak falában. Az emléktáblát dr. Durkó Antal tanárnak a támogatásával és biztatására az ő szövegezésével állította a gimnáziumi ifjúság.

Durkó Antal a Békési Hírlap 1938. november 20-i számában, *Delta* aláírású közleményében részletesen – erősen kiszínezve, kedves epizódokkal fűszerezve – meg is írta ennek a látogatásnak a történetét:

„Nagy öröm érte

a szalontai jegyzőt: megválasztották a nagykőrösi református gimnázium tanárának. Annál inkább örült ennek, mert hiszen 1851-ben már csak a falusi nép hívta jegyző úrnak, hiszen mint volt nemzetőrt és a Kossuth kormány belügyminiszteri fogalmazóját, szóval: mint rebellis magyart, a Bach-korszakban csak egyszerű írnok gyanánt tartották meg.

Most már tehát volt rendes állása, nem kellett aggódnia családjáért. Igen ám, de el is kellett foglalnia az állását és elköltöznie Nagykőrösre. Bizony, az elválás a szülőföldtől keserves volt, hiszen Aranyt minden kedves gyermekkori emléke és a Petőfi barátsága Szalontához kötötte. Az átköltözés is sok gondot okozott neki, mert akkor még csak a pest-szolnoki vasút volt meg, Szolnoktól keletre szekéren kellett utazni.

Fogadott hamarosan két szekeret, egyet a családjának, egyet a bútoroknak. Írt Békésre is Hajnal nagytiszteletű úrnak, akivel már régóta barátságban állott s kérte, hogy náluk szállhasson meg, mert egy napi szekerezés után éppen Békésig érnek. Persze, hogy a válasz hamar megérkezett: Gyere kedves Jánosom, szívesen látlak; gyermekeim is már előre örülnek, hogy láthatják a Toldi költőjét és játszhatnak Arany Lacival, meg Arany Juliskával. Én pedig nagy

megtiszteltetésnek veszem, hogy szerény papi hajlékomban Petőfi jó barátja és a Toldi szerzője megpihen.

Így hát megtörtént minden előkészület s egy ködös, hűvös őszi reggelen kigördült a két kocsi Szalontáról. Az utazás minden baj nélkül zajlott le. A Hajnal-gyerekek sokszor kiszaladtak a kaput megnézni, nem jön-e még a kocsi? Tudták, hogy a Kis utcán (a mai Teleki-utcán) kell annak megjelenni, errefele figyeltek mindig.

Végre úgy 6 óra tájban nagy porfelhő mutatta, hogy itt vannak a játszópajtások, megérkeztek Arany bácsiék. Szaladtak kinyitni a nagykaput, melyen rövidesen befordult a két ekhós-szekér. Ekkor már Hajnal nagytiszteletű úr és a felesége is az udvaron voltak és tessékeltek befele a kedves vendéget.

Arany János

Hainal Ábel

A tiszta szobában hamarosan vidáman beszélgetett a jegyző úr és a házigazda; Petőfit emlegették és a szabadságharcot, hiszen mindketten résztvettek Arad ostromában. Egy kis dióspálinkával kínálta a tiszteletes úr vendégét, ami szerinte igen jó étvágyat csinál. De már meg is jelent a küszöbön a tiszteletes asszony, hogy az ebédlőbe invitálja vendégeit, melynek asztalán ott párolgott az ízletes csirkepaprikás.

Nem nagyon kellett kínálgatni Aranyékat, az egész napi kocsirázás még a papramorgónál is jobb étvágygerjesztőnek bizonyult. Közben koccingattak is. Arany János Szalonta történetéből mondott el érdekes eseteket, míg Hajnal tiszteletes úr Békés zivataros múltjáról beszélt.

A vacsora már véget ért, de azért ott beszélgettek még az asztalnál, amikor egyszerre csak énekszó hallatszott be az utcáról. A békési dalárda megtudta, hogy milyen nagynevű

vendég szállt meg a Hajnal-családnál s tiszteletét azzal akarta kimutatni, hogy szerenádót adott neki. Egész biztosan nem tudni, kik voltak a tagjai ennek az énekkarnak, de valószínűleg benne voltak Gere tanár, Józsa, Domokos, Gyöngyösi és Kovács tanítók.

Arany nemsokára megjelent az ablaknál és könnyekig meghatva, néhány egyszerű szóval köszönte meg a szerenádót. Hajnal tiszteletes úr pedig mint házigazda, beinvitálta az énekkar tagjait, hiszen maga is többször résztvett annak összejövetelein. Arra való tekintettel, hogy Aranyéknak másnap megint korán kellett útra kelni, 11 óra után szétoszlott a társaság.

Arany még évek múlva is büszkén emlegette a békésiek szíves vendégszeretetét és a dalárda szerenádját.

Másnap reggel a két Arany-gyerek alig akart felszállni a kocsira, annyira összebarátkozott a békési játszópajtásokkal. Arany is sokáig szorongatta Hajnal tiszteletes úr kezét s kérte, hogy ha Nagyőrös felé visz az útja, okvetlenül nézzen be hozzájuk.

Azután kigördült a kocsi az udvarról s a porfelhő csakhamar elnyelte az utasokat.”

Areformátus paplak a XX. század elején

Évtizedekkel később, a diákéveit Békésen töltő kiváló régész és néprajzos, Banner János professzor kezébe került néhány ívnyi összefüggő töredék Hajnal Ábel fiának, dr. Hajnal Istvánnak legendás naplójából. A felfedezés nyomán újra előtérbe került Arany János békési tartózkodásának kérdése. A megyei tisztifőorvosként működő fiú helytörténeti érdeklődése közismert volt, tagja és tisztségviselője a Békésvármegyei Régészeti és Mívelődéstörténelmi Társulatnak, több – ma is helytálló – történeti dolgozata jelent meg a Társulat Évköny-

vében. Rendkívüli gondossággal írt, eredetileg több száz ívnyi naplójának fellelhető részletei a Gyulai Állami Levéltárba kerültek.

Banner rögtön felfigyelt a töredék irodalomtörténeti jelentőségére, a belőle nyert információkat közre is adta a Békési Élet 1970/1. számának 151-154. oldalain. A feljegyzés ugyanis az Arany Jánost több ízben is vendégül látó papnénál, Hajnal Ábel özvegyénél Sípos Eszternél - a naplóíró és öccse Albert, kigyósi uradalmi és menyházai fürdő-orvos, Elek karcagi pap, és Antal, a fiumei kikötő egyik építője, anyjánál - eltöltött családi vacsora utáni beszélgetést örökítette meg, 1897. március 22-én.

Az idézet előtt információként annyit meg kell jegyeznünk, hogy Hajnal Albert Nagykőrösön, VII. gimnazista korában Arany János kosztos diákja, és a korkülönbség ellenére Arany László barátja volt.

„1897. márc. 22. Vacsora után rendkívül érdekes dolgokat beszélt nekem Berti: Egy nagykőrösi tanár (Benkő Imre) felkérte, hogy miután Arany János életét akarja megírni, s tudja, hogy Berti nála lakott: közölje vele azokat, amelyekről Arany életére vonatkozólag tudomása van. Bertinek megvannak azok a versei, a prózai dolgozatai, amelyeket Arany tanársága alatt készített, s amelyeket az öreg úr saját kezűleg, rendkívüli lelkiismeretességgel és nagy bölcsességgel kijavított. Megírta Berti, amit tudott az Aranyék családi életéről, Békésen (nálunk – Hajnal Ábel és Sípos Eszter házában) való időzéséről, barátaihoz való viszonyáról stb. Öt ívet írt össze ezen igen érdekes visszaemlékezésről. – De abban tévedett, hogy nálunk csak 1/2 napig voltak, mert 1 1/2 napig időztek itt, amidőn mi, a Juliska tiszteletére hajókázást is rendeztünk az eklézsia kertjében. – Arra sem jól emlékezett, hogy Arany Laci csak egy délutánt volt nálunk, mert egyszer kevés időt, máskor azonban pár hetet töltött itt.”

Benkő Imre 1897-ben Arany Jánosról megjelent munkája erről az útról azonban csak annyit említ, hogy a költő és családja 1851. október végén indultak Szalontáról és „Első nap Békésen háltak meg.” Ezt az utat 1852 augusztusában és szeptemberében is kénytelenek voltak megismételni menetben, jövetben egyaránt, de a vendéglátókról ekkor nem esik szó. A Durkó Antal által is elbeszélte, és a paplakon levő táblán 1 1/2 napos látogatás azonban nem 1851-ben, hanem - Hajnal István naplójának információi alapján - 1857. augusztus 13-14. napján történt. A napló szerint Arany Laci, Hajnal Alberttal már augusztus 1-én Békésre ment és ott várta be a 12-én indult családot. Vagyis majdnem két hetet töltött városunkban. A később érkező család útja ekkor nemcsak kocsin történt, mint 6 évvel előbb. Szolnokig vasúton, majd onnan - Szarvason éjszakázva - Kondoroson keresztül Hajnal Ábel „békésmegyei úngyékes kocsis”-jával. **Hajnal István úgy emlékezik, hogy a költőt és családját megérkezése után lepték meg éjjeli zenével békési tisztelői.**

A város kis számú értelmisége másnap üdvözölte a nagynevű vendéget, aki ebédjét néhány meghívott vezető ember társaságában Hajnal Ábelné asztalánál fogyasztotta el. Hogy kik lehettek a szerencsések, erről nem ír a napló. Banner János dolgozatában úgy gondolja, hogy az értelmiséget az orvoson, gyógyszerészen, jegyzőn kívül egy-két az ünneplésben is részt vett tanító, s talán a közigazgatásból ekkor félreállt Asztalos István főszolgabíró képviselték.

Érdekes momentum a naplóban az eklézsia kertjében említett csónakázás, hiszen manapság ott – az egykori Fekete-Körös medrében – már híre-hamva sincs a víznek. Ennek rekonstruálására a Békés vízrajzát kitűnően ismerő, és azt dolgozatban le is közlő (a későbbi leírások mind csak ezt másolták) Banner Jánoshoz fordulunk:

„Szinte nehéz ezt az utat ma elképzelni, de nem lehetetlen. A Fekete-Körös akkor még ott folydogált – vagy éppen rohant – a paplak telke lábujában. Könnyű volt megtalálni a nyárfákkal, füzesekkel szegélyezett vízi utat, amely szinte észrevétlenül torkollott a Fehér-Körösbe. Ezen az akkori Kettős-Körösön lehetett megközelíteni az eklézsia nagykerti kertjét.” A napló szerint erre a kalandos, de vidám útra csak a fiatalok vállalkoztak. Az „öreges” nagy bőrszéles üléses kocsin mentek, de az estig tartó zenés mulatságon mindnyájan összetalálkoztak. Majd úgy tértek haza, ahogy jöttek. Másnap Hajnal Ábel kocsiján folytatták az utat, hogy – már Arany Lacival együtt – Szalontára utazzanak.

1857. augusztus 16-án volt az Arany család utoljára Békésen Nagykörösre utaztában, de csak egy éjszakára.

Büszkén mondhatjuk, hogy Békés községet öt alkalommal tisztelte meg Arany János!

Az 1851-ben – mint Hajnal István naplójából láttuk, valójában 1857-ben – Arany Jánost szerenáddal megtisztelő **Békési Dalárda** ezután is időről-időre szerepel a híradásokban: 1865-ben Budapesten 16 taggal, az 1867-ben Aradon rendezett dalos versenyen pedig 27 taggal vett részt. 1868-ban Debrecenben szerepelt, versenydarabja Thern: „Dalos ünnepen” című műve volt, karnagya ekkor Kovács László rektor. 1869-ben beléptek az Országos Daláregyesületbe, 1870-ben a budapesti országos versenyen az Erkel Ferenc vezette bíráló bizottság szereplését elismerésre méltónak találta.

A következő években dr. Hajnal István a dalegyleti elnök, kezdeményezésére a békésmegyei dalárdák közös ünnepélyeket rendeztek. 1872-ben a Gyulán tartott versenyen a békési dalegyletet a hölgyek díjával tüntették ki. 1876-ban dr. Hajnal Istvánt az Országos Daláregylet igazgatósági tagjává választották. Ugyancsak 1876-ban a Békésmegyei Közlöny így

tudósít Deák Ferenc elhunytának alkalmával (február 3.) tartott „isteni tisztelet”-ről: „... a nagy hazafi temetésével egy idejűleg tartatott meg Békés városában is. A r. kath. Szentegyházban fél 10 órakor, a **békési dalárda** szívreható gyász-énekével kezdődött a gyászmise. ... A mise fél 11 órakor végződén, a református egyház harangjai szólaltak meg, az isteni tisztelet itt is a **dalárda** lélek-emelő gyász-énekével kezdődött.”

1880-ban az énekkar vezetését a zeneszerzőként is ismert Szügyi József orgonista kántor vette át, s vezette azt 36 éven át. 1889-ben a szegedi dalünnepen a 6. helyezettnek járó díjat, a Harmónia társulat által felajánlott ezüst serleget nyertek. A dalegylet 1917-ben feloszlott. Ezután szervezte meg Szügyi József a Polgári Dalárdát, mely később Iparos Dalárda néven működött. Karnagyai Farkas Ferenc, Emperl Gyula, Berentés Lajos, majd Túróczy László voltak. Működése egy ideig szünetelt, majd az 1930-as években rövid feléledés után megszűnt.

A Békési Iparos Dalkör restaurált zászlaja a Nagyház állandó várostörténeti kiállításán